

XXV lat
nauczania religii
w polskiej szkole

XXV lat
nauczania religii
w polskiej szkole
Między nadzieją a rzeczywistością

Redakcja
Ks. Marian Zając

NATAN
WYDAWNICTWO

Lublin 2015

REDAKTOR TOMU

Ks. Marian Zając

RECENZENCI

Ks. prof. dr hab. Ryszard Czekalski, UKSW Warszawa

Ks. prof. dr hab. Wiesław Przygoda, KUL Lublin

PROJEKT OKŁADKI

Ewelina Zarosa

SKŁAD KOMPUTEROWY

Szymon Strużyński

© Copyright by Ks. Marian Zając

© Copyright by Stowarzyszenie Pedagogów NATAN

ISBN 978-83-63875-44-2

WYDAWCA

Wydawnictwo NATAN

ul. Skautów 11 B m 29

20-055 Lublin

tel. 81 533 17 25, 609 734 114

e-mail: biuro@natan.pl

www.natan.pl

Spis treści

Wykaz ważniejszych skrótów.....	7
Wprowadzenie.....	9

CZĘŚĆ I Z zagadnień ćwierćwiecza nauczania religii w polskiej szkole

Ks. RADOŚLAW CHAŁUPNIAK, UO OPOLE <i>Szkolne nauczanie religii w Polsce w kontekście europejskim</i>	13
Ks. PIOTR TOMASIK, UKSW WARSZAWA <i>Polskie dokumenty katechetyczne dwudziestopięciolecia 1990-2015</i>	37
Ks. TADEUSZ PANUŚ, UPJPII KRAKÓW <i>Katecheza w zwierciadle mediów</i>	67
ZBIGNIEW BARCIŃSKI, STOWARZYSZENIE PEDAGOGÓW NATAN LUBLIN <i>25 lat katechezy w szkole – próba bilansu</i>	91
Ks. JÓZEF KŁOCH, UKSW WARSZAWA <i>Katecheza z perspektywy rzecznika Konferencji Episkopatu Polski</i>	105
Ks. PAWEŁ MĄKOSA, KUL LUBLIN <i>Między katechetyczną rzeczywistością a ewangelizacyjnym oczekiwaniem</i>	113

CZĘŚĆ II Z zagadnień edukacyjno-wychowawczych

HELENA SŁOTWIŃSKA, KUL LUBLIN <i>Idealny katecheta na współczesne czasy</i>	125
Ks. ANDRZEJ KICIŃSKI, KUL LUBLIN <i>Rozwój katechezy specjalnej</i>	139
S. HALINA WROŃSKA CMW, KUL LUBLIN <i>Komplementarność nauczania religii w szkole i katechezy parafialnej</i>	151

Ks. PIOTR GOLISZEK, KUL LUBLIN <i>Zakres nauczania katechezy w latach 1990-2015 w archidiecezji lubelskiej</i>	163
Ks. STANISŁAW ŁABENDOWICZ, KUL LUBLIN <i>Wychowanie dzieci i młodzieży w katechezie szkolnej</i>	191
Ks. STANISŁAW KULPACZYŃSKI SDB <i>25 opinii katechetów o 25 latach katechezy w Polsce</i>	205
Ks. KAZIMIERZ ŚWIĘS, KUL LUBLIN <i>Szkolne nauczanie religii w odbiorze społecznym</i>	229
Ks. MARIAN ZAJĄC, KUL LUBLIN <i>Inspiracje maryjne w okresie ćwierćwiecza nauczania religii w polskiej szkole</i>	241

CZĘŚĆ III Z zagadnień współczesnej katechezy

Ks. JAROSŁAW CZERKAWSKI, KUL LUBLIN <i>Media ikoniczne a katecheza Kościoła</i>	257
JOANNA BOROWICZ, KUL LUBLIN <i>Religijność dziecka po I Komunii Świętej wyzwaniem dla współczesnej katechezy</i>	267
Ks. GRZEGORZ JERZY ZAKRZEWSKI, KUL LUBLIN <i>Ewangelizacyjna odnowa formacji katechetów</i>	281
MATEUSZ PISAREK, KUL LUBLIN <i>Rola edukacji cyfrowej w dydaktyce nauczania religii</i>	291
ALICJA SZUBARTOWSKA <i>Wychowanie przez sztukę w katechezie</i>	301
ANNA RUTKOWSKA <i>Wychowanie do wdzięczności na katechezie</i>	329
KRZYSZTOF POŁAK <i>Papięski Dekalog dla Polaków jako drogowskaz ćwierćwiecza</i>	341
<i>Informacje o autorach</i>	353
<i>Indeks nazwisk</i>	359

Wykaz ważniejszych skrótów

- AK „Ateneum Kapłańskie”. Włocławek 1909.
- CBOS Centrum Badania Opinii Społecznej.
- ChL *Christifideles laici*. Posynodalna adhortacja apostolska Jana Pawła II o powołaniu i misji świeckich w Kościele. 30 grudnia 1988.
- CT *Catechesi tradendae*. Posynodalna adhortacja apostolska Jana Pawła II o katechizacji w naszych czasach. 16 października 1979.
- DA *Apostolicam actuositatem*. Dekret o apostołstwie świeckich. 16 listopada 1965.
- DB *Christus Dominus*. Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele. 28 października 1965.
- DCE *Deus caritas est*. Encyklika Benedykta XVI o miłości chrześcijańskiej. 25 grudnia 2005.
- DCG *Directorium Catechisticum Generale*. Kongregacja ds. Duchowieństwa. 11 kwietnia 1971.
- DH *Dignitatis humanae*. Deklaracja o wolności religijnej. 7 grudnia 1965.
- DM *Ad gentes*. Dekret o działalności misyjnej Kościoła. 7 grudnia 1965.
- DOK *Dyrektorium ogólne o katechizacji*. Kongregacja ds. Duchowieństwa 15 sierpnia 1997.
- DWCH *Gravissimum educationis*. Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim. 28 października 1965.
- EE *Ecclesia in Europa*. Posynodalna adhortacja apostolska Jana Pawła II. 28 czerwca 2003.
- EK *Encyklopedia Katolicka*. Lublin 1973.
- EN *Evangelii nuntiandi*. Posynodalna adhortacja apostolska Pawła VI o ewangelizacji w świecie współczesnym. 8 grudnia 1975.
- KDK *Gaudium et spes*. Konstytucja duszpasterska o w świecie współczesnym. 7 grudnia 1965.
- KK *Lumen gentium*. Konstytucja dogmatyczna o Kościele. 1 listopada 1964.
- KKK *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań 1994.
- KL *Sacrosanctum concilium*. Konstytucja o liturgii świętej. 4 grudnia 1963.
- KO *Dei verbum*. Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym. 18 listopada 1965.

KPK	<i>Kodeks Prawa Kanonicznego</i> . Poznań 1984.
LE	<i>Laborem exercens</i> . Encyklika Jana Pawła II o pracy. 14 września 1981.
MD	<i>Mulieris dignitatem</i> . List apostolski Jana Pawła II o godności i powołaniu kobiety. 15 sierpnia 1981.
MPS- BKUL	Maszynopis Biblioteki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie.
NMI	<i>Novo millennio ineunte</i> . List apostolski Jana Pawła II na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000. 6 stycznia 2001.
PDK	<i>Dyktorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce</i> . Konferencja Episkopatu Polski. 20 czerwca 2001.
PNR	<i>Program Nauczania Religii</i> . Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski. 20 września 2001.
POK	<i>Pisma Ojców Kościoła</i> . Red. J. Sajdak. Poznań 1924.
PPK	<i>Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce</i> . Konferencja Episkopatu Polski. 20 czerwca 2001.
RH	<i>Redemptor hominis</i> . Encyklika Jana Pawła II o Odkupicielu człowieka. 4 marca 1979.
RMAT	<i>Redemptoris Mater</i> . Encyklika Jana Pawła II. 25 marca 1987.
RMI	<i>Redemptoris missio</i> . Encyklika Jana Pawła II o stałej aktualności posłania misyjnego. 7 grudnia 1990.
RT	„Roczniki Teologiczne”. Lublin 1991/1992.
RVM	<i>Rosarium Virginis Mariae</i> . List apostolski Jan Pawła II. 16 października 2002.
SC	<i>Sacramentum caritatis</i> . Posynodalna adhortacja apostolska Benedykta XVI. 22 lutego 2007.
TMA	<i>Tertio millennio adveniente</i> . List Jana Pawła II w związku z przygotowaniem Jubileuszu Roku 2000. 10 października 1994.
VD	<i>Verbum Domini</i> . Posynodalna adhortacja apostolska Benedykta XVI o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła. 30 września 2010.

Wprowadzenie

W encyklice „Pochwalony bądź” papież Franciszek podjął głęboką refleksję teologiczną i filozoficzną na temat sytuacji ludzkości i świata. Sugestywnie przypomniał znaną prawdę, że wszelkie takie rozważania „mogą brzmieć jak powtarzanie pustych haseł, jeśli nie zostaną na nowo umieszczone w aktualnym kontekście, bezprecedensowym dla historii ludzkości”¹. Następnie wyraził opinię, która nie może zniknąć z pola widzenia wszystkich osób odpowiedzialnych „za sprawę Jezusa” w aktualnym etapie samourzeczywistnienia się Kościoła w świecie i napisał: „Dlatego zanim rozpoznamy, jak wiara wnosi nowe motywacje i wymagania wobec świata, którego jesteśmy częścią, proponuję zatrzymać się na chwilę, by zastanowić się, co dzieje się w naszym wspólnym domu”². Wydaje się, że to wezwanie powinno być usłyszane przez polskie środowisko katechetyczne w kontekście ćwierćwiecza powrotu religii do szkoły.

Głębokie przemiany, jakie dokonały się w Polsce po 1989 r., zaowocowały zmianą ustrojową, której beneficjentem stało się całe polskie społeczeństwo katolickie. Okres transformacji ustrojowej umożliwił także dokonanie się dziejowej sprawiedliwości i powrót lekcji religii na jej właściwe miejsce, czyli do polskiej szkoły, po blisko trzydziestoletniej banicji, spowodowanej represyjnymi działaniami w 1961 r. totalitarnego państwa komunistycznego na ziemiach polskich.

Ważna sprawa nauczania religii w ciągu minionego ćwierćwiecza nie tylko zyskała na znaczeniu, prestiżu, ale doczekała się kilku spektakularnych sukcesów. Po pierwsze została przygotowana profesjonalna kadra nauczycieli religii w liczbie ponad trzydziestu czterech tysięcy osób, dobrze wykształconych, spełniających wymagania oświatowe demokratycznego państwa i działających skutecznie w warunkach państwowych placówek oświatowych. Po drugie, udało się przygotować ważne dokumenty dotyczące nauczania religii w szkole i katechizacji parafialnej, które umożliwiły rozwojowe połączenie tych ważnych obszarów wychowywania w wierze dzieci i młodzieży szkolnej. Po trzecie, poprzez ogromną determinację ośrodków uniwersyteckich i wydziałów teologicznych oraz współpracy katechetyków i katechetów polskich przygotowano obszerną propozycję pakietów edukacyjnych do nauczania religii rzymskokatolickiej w warunkach polskiej szkoły,

¹ Papież Franciszek. *Encyklika W trosce o wspólny dom Laudato Si'*. 18 czerwca 2015. Watykan 2015 nr 17.

² Tamże.

które swoim poziomem merytorycznym, zamysłem dydaktycznym i obudową multimedialną nie ustępują podobnym pomocom szkolnym wykorzystywanym w nauczaniu innych przedmiotów.

I chociaż pojawiają się wciąż głosy środowisk niechętnych edukacji religijnej w szkole, wskazujące na to, że nauczanie religii nie powinno być w środowisku szkolnym demokratycznego państwa, to są to głosy osób nie mających innego pomysłu na zaistnienie w świecie polityki, uciekających się do populistycznych haseł i aroganckiej krytyki bez jakichkolwiek propozycji konstruktywnego rozwiązania tej kwestii. Środowiska katechetyczne traktują te sugestie wprawdzie poważnie, ale widzą je jako swoisty głos w dyskusji z ideowym przeciwnikiem. Pojawiające się zarzuty są wykorzystywane przez stronę kościelną odpowiedzialną za nauczanie religii w szkole jako wyzwanie do podnoszenia jakości edukacyjnej oferty w szkołach w ramach nauczania religii. Natomiast słuszność obranej drogi potwierdzają rodzice dzieci i młodzieży oraz niebywała frekwencja na szkolnych lekcjach religii, która jest faktem znakomicie i transparentnie certyfikującym słuszność obranej drogi.

W roku 2015 mija ćwierćwiecze od dziejowego powrotu religii do polskiej szkoły. Jest to zatem naturalny czas na zbilansowanie minionych dokonań w czasie transformacji ustrojowej, podjęcie próby ich wieloaspektowej oceny, a także czas na wskazanie perspektyw na przyszłość. Nie ulega bowiem wątpliwości, że przyjęta strategia sprawdziła się, a ewentualne wątpliwości są absolutnie możliwe do zmodernizowania przez wielu zaangażowanych ludzi w to wielkie dzieło edukacji religijnej młodego pokolenia w naszej Ojczyźnie. Takim zadaniem chce służyć niniejsza publikacja, w której Autorzy oceniają przeszłość, analizują teraźniejszość i spoglądają z nadzieją w przyszłość nauczania religii w polskiej szkole.

Ks. Marian Zajac